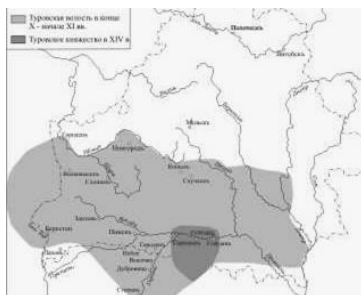

Васіль Ліцьвінка

АБРАДАВА-СВЯТОЧНАЯ ТУРАЎШЧЫНА: ЮР'Е «*1»

Вучоныя ўспрымаюць Тураўшчыну як рэгіён, у шмат якіх адносінах выключны. «Па сённяшні дзень увесь гэты край ажно стрыкаціць ад разнастайных культурных асаблівасцей. Этнограф на кожным кроку спатыкае тут загадкі, кожную хвіліну сутыкаецца з рэліктамі даўняй мінуўшчыны», – пісаў, напрыклад, вядомы славіст Казімір Машынскі, аўтар фундаментальнай працы «Усходняе Палессе» (1928). Шматлікія фальклорна-этнаграфічныя і моўныя архаізмы, якія былі тут адкрытыя, прыводзяць да высновы, што менавіта на гістарычнай Тураўшчыне знаходзіцца праайчына славян (гл. малюнак 1).

Малюнак 1. Тураўская епархія X ст. і княства XIV ст.

Тураўшчына з’яўляецца калыскай славян пачатку I тыс. н. э. Увесь перыяд ранняга сярэднявечча тут адбываліся інтэнсіўныя славяна-іншакультурныя ўзаемакантакты і ўзаемаўплывы. Ад IX ст. гэтыя землі дрыгавічоў і радзімічаў сталі транзітнымі тэрыторыямі на шляхах «з варагаў у грэкі», вядомых як заходнедзвінскі, дняпроўскі, прыпяцкі. Гэта быў перыяд моцнага культурнага ўплыву скандынаўскіх «вікінгаў», празваных «варагамі», на аўтахтоннае насельніцтва, калі і ўзнік старажытны цэнтр краю – Тураўскае княства. Ужо з гэтага часу поліэтнічнасць усёй культуры падвяргаецца плённаму да нашага часу працэсу яе фалькларызацыі, які ўзбагачаецца з XI ст. асветніцкай хрысціянізацыяй па візантыйскаму абраду, а з узнікненнем Вялікага Княства Ліцьвінскага, Рускага і Жамойцкага і па рымскаму, калі ў 1386 годзе гэтая канфесія была аб’яўлена дзяржаўнай. Такім чынам, на

аўтахтонныя культурныя рысы гістарычнай Тураўшчыны, якія застаюцца асновай Цэнтральнага Палесся, наклалі свой адбітак шматлікія поліэтнічныя, сацыяльныя, палітычныя і поліканфесійныя працэсы, якія характарызуюцца цесным перапляценнем. Але асновай іх, як і ў часы Кірылы Тураўскага, застаецца абрадава-святочная, найперш каляндарная, земляробчая традыцыйная культура.

Герб Турава уяўляе сабой выяву лучніка ў блакітным полі «галанцкага» шчыта. Ён як бы вырас з гісторыі княства, адлюстраванай у вясельным рытуале «абароны варот» і запісанай Рыгорам Шырмам і намі адпаведнай песні:

*Ой, наехала Літва,
Цяпер будзе ў нас бітва:
Будзем Літву біці,
Вольку бараніці.*

Вытокі архетыпаў праславянскай культуры на тэрыторыі Тураўшчыны маюць міфалагічнае паходжанне і разнастайна прадстаўляюць матрыманіяльны характар асноўных праславянскіх абрадавых з’яў: веснавых, траецка-сёмушных, купальскіх, жніўных, восеньскіх, калядных, шчадроўных і іншых. Гэта дазваляе аднесці іх да найбольш старажытнага перыяду развіцця чалавечай агульнасці – матрыярхату і найстаражытнейшага земляробчага перыяду станаўлення мастацкай традыцыі ў культуры, які падпарадкаваны сонечнаму кругавароту і развіваюцца ад вясны да зімы. Праславянскімі цэнтрамі эпохі стала альтэрнатыва «цяпло-холад», а таму развіццё яе пачыналася з вясны.

Глыбінныя этнічныя адметнасці, архаічныя асаблівасці праславянскай эпохі, выключныя прыродныя, гістарычныя і культурныя ўмовы, якія закладзены ў аснове ўзнікнення тураўскай зямлі, уяўляюць сабой не толькі вартую вывучэння прадстаўнікам разнастайных навук тэрыторыю, але для мноства навукоўцаў і аматараў з’яўляюцца прадметам гарачых інтэлектуальных зацікаўленняў. І першымі ў гэтым радзе стаяць звязаныя з земляробствам ад веснавой сяўбы да восеньскай ўборкі ўраджаю святы і абрады, штогадовае кола якіх абумоўлена планетарным вітком Зямлі вакол Сонца.

Народная паэзія веснавога перыяду на Тураўшчыне багатая па колькасці жанравых і тэматычных разнавіднасцей і разнастайная ў мастацкіх формах. У ёй вылучаюцца дзве вялікія групы песень. Адна з іх паводле паходжання звязана з заклінальнымі абрадамі ці карагодамі – гэта вяснянкі-заклічкі, юраўскія, траецкія, русальныя песні і інш. Сувязь твораў з абрадамі ўсведамляецца выканаўцамі песень, хоць самі абрады як пэўныя магічныя дзеянні даўно зніклі ці ператварыліся ў эстэтычныя з’явы.

Птушкі, якія ідуць да кветкі-
дрэва,—самы распаўсюджаны
матыў вышывак. Птушкі—ве-
стуны добра, свету—прыносяць
—вясну зямлі.

Другая група песень вядома пад агульнай назвай «вясна». У адрозненне ад першай яна не мае выразнай функцыянальнай адзнакі, тэматыка твораў пераважна любоўная і сямейная.

Веснавы **Юр'еў дзень** (6 мая) шырока вядомы, асабліва на гістарычнай Тураўшчыне, нават існуе ў абрадавай разнавіднасці «юраўскае валачобніцтва» (у прыватнасці, аўтарам зафіксаваны ў вёсках Любовічы, Пагост і Запасочча).

Яйка — міфапэтычны сімвал першакрыніцы жыцця і ўрадлівасці — адыгрывае значную ролю ў юраўскай абраднасці, бо жыццё ў ім нараджаецца двойчы. Паводле старажытных небеларускіх легенд, Сусвет быў створаны з яйка, пакладзенага казачнай птушкай Фенікс або вадаплаўнай птушкай (магчыма, качкай, калі ўспомніць вядомыя нам з дзяцінства казкі пра Кашчэя Бессмяротнага). Сусветнае яйка апісваецца як залатое. Яйкі ў веснавых абрадах беларусаў з'яўляюцца асноўным атрыбутам (як арэхі ў калядны перыяд). Пасля Благавешчання селянін, ідучы ў поле на засеўкі, клаў сярод зерня яйка, якое закопваў на ніве. Яйка

знаходзіцца ў цэнтры велікоднай абраднасці як падарунак на свята, з якім гуляюць, качаюць з горак і разбіваюць. На Радаўніцу яйка качалі знакам крыжа па магільцы і пакідалі на ёй. Абрады з яйкамі працягваюцца і на свята Юр'я, асабліва ў тых рэгіёнах, дзе няма звычай валачобніцтва на Вялікдзень – на Тураўшчыне і ўсім Палессі. Там традыцыйны абход двароў аднавяскоўцаў адбываецца пасля агляду жыта ў полі. Вось як гэты дзень – 6 мая – адзначаецца на Тураўшчыне ў вёсках Верасніца, Пагост, Хільчыцы, Запасочча. Яны захаваліся і сёння ў жывой традыцыі. Да гэтага дня выпякаюць вялікі каравай. Яго тут называюць «каравод», як і сам абрад. Магчыма, некалі на Тураўшчыне вясной пасеянае ўвосень азімае жыта выходзілі аглядаць з прыручаным турам, а ў пазнейшы час – з валамі, якімі абворвалі вёску, каб засцерагчы ад усялякіх няшчасцяў. Звестак пра ўдзел тура ў гэтым абрадзе не захавалася. Толькі старыя жанчыны-тураўлянкі памятаюць, а некаторыя і захоўваюць яшчэ даўні галаўны ўбор маладзіцы пад назвай «галава», дзе два доўгія канцы тонкай саматканай наміткі сімвалізуюць рогі тура, а значыць, прыналежнасць гэтай жанчыны да жыхароў Тураўшчыны. А вось назва «каравод» – вялікі пышны каравай хлеба, які пякуць на Тураўшчыне да свята Юр'я і ўпрыгожваюць, як на вяселле, – дае падставы параўнаць яго з абрадам Жаніцьбы Коміна. Толькі комін-агонь жанілі з працай зімой у хаце, а на Юр'я – сонца з працай ў полі. Каравай-карагод пяклі ў суправаджэнні абрадавай песні, у якой ёсць такія словы: *«Карагод, карагод, мы цябе наражаем, ой венца, венца, зелены бярвенца!»* (з зялёнага бярвенка рабілі вянок маладой на вяселле). Упрыгожыўшы карагод галінкамі і штучнымі кветкамі, яго клалі на века ад хлебнай дзежкі, укруціўшы ў надзежнік і накрыўшы зверху чырвонай хусткай. Неслі праз усю вёску з песнямі і музыкай. Звычайна гэта былі мужчыны, якія разам з караваем неслі абвешаныя зялёным і чырвоным фартухамі граблі. Прышоўшы на поле, раней качаліся па расе, а цяпер толькі водзяць карагоды, топчучы зялёнае жыта, а там, дзе ёсць царква (напрыклад, у вёсцы Пагост), мясцовы святар асвятчае поле. У карагоднай песні ёсць такія словы: *«Ой, прыйшлі на поле дай напросім Бога адамкнуць зямліцу, выпусціць расіцу... Зарадзі, Божа, дай нанова лета жыта і пшаніцу, усякую пшаніцу!»* Вяртаючыся з поля, падобнае спраўляюць ля кожнай хаты, за што гаспадыня выносіць па два яйкі або грошы і аддае ўдзельнікам абраду. Прычым на граблях ужо вісіць не зялёны, а чырвоны фартух. У цэнтры вёскі ў гэты дзень да вечара адбываюцца гульні і карагоды моладзі. Урэшце і сам абрад калісьці спраўлялі дзяўчаты, а за імі асобным гуртом ішлі хлопцы: *«Вялі дзеўкі карагод, сам Бог няпрода, а хлопчыкі за намі, моргаючы очамі... Дзе карагод ходзіць, там жыта родзіць, а дзе не бывае, там вялягае».*

У цэнтры свята Юр'я – жывёлагадоўчыя і земляробчыя клопаты. У абрадавая мова – мова прадметаў, рухаў, дзеянняў. Адпаведна і слова ў юраўскіх песнях набывае новае, сімвалічнае значэнне. Змест адных

юраўскіх песень ясны, празрысты. Асаблівую ролю ў іх адыгрываюць ключы. Звычайна яны патрэбны Юрыю або яго маці, каб адамкнуць зямлю і выпусціць расу. Ва ўсведамленні выканаўцаў ключы і міфалагічныя дзеянні з імі асацыіруюцца з бытавымі прадметамі і дзеяннямі, але, думаецца, вытокі гэтага вобраза больш глыбокія. Звяртае на сябе ўвагу, што ніколі не гаворыцца пра адзін ключ – іх шмат. У песнях Тураўшчыны ад Юр’я патрабуюць, каб ён падаў «маці залатыя ключы – на новае лецечка, на зялёнае жыта», бо яны сімвалізуюць пачатак найбольшага росквіту прыроды, «касавіцы». Вось як свята Юр’я праходзіла ў Рычове на Тураўшчыне [*2].

«У Рычове дажджыць і такі моцны вецер, што капялюш з галавы зрывае. Але надвор’е не перашкода. Вяскоўцы – гэта два дзясяткі пэнсіянерак і некалькі школьніц выходзяць у поле на ўскрайку паселішча, бяруцца за рукі і становяцца ў кола. Жанчына прамаўляе: «Блаславі, Божжа, нас карагоды вадзіці на жыта, на пшаніцу, на добры ўраджай, на шчасье людское»:

*Ідзі-ідзі, кагарод,
Сам Бог напярод.
Дзе карагод ходзіць,
Там Бог жыта родзіць,
А дзе не бывае,
То там улягае.
Зарадзі, Божжа, жыта
Да на новае лета!
Шчэ на жыта, на пшаніцу
Да на ўсякую пшаніцу.
Каб было зьнізу караністае,
А да верху каласістае.
Дай, Божжа, ўсім здароўя,
Як ў гэты дзень,
Так і на ўвесь год.*

Рух карагода дыктуецца касмічным рухам Зямлі вакол Сонца. Пасля ён спыняецца і рухаецца ў адваротным кірунку. Адна песня змяняецца іншай. Карагод на полі спыняецца. З вуснаў Ганны Рыгораўны гучыць своеасаблівае падсумаваньне: «Слава Богу, што здаровыя прыйшлі ды паспявалі. Слава Богу за ўсё, слава Богу за ўсё, слава Богу за скорб і за радасьць...» І тут гучыць заклік: «Пайшлі па хатах!»

Карагод падыходзіць да хаты, што на ўскрайку вёскі, і зноў зацягвае песьню. Мінае некалькі хвілін, а з-за брамы ніхто не выходзіць. На твары завадатаркі Ганны Бурак відаць ішчадаванне.

В. Ліцьвінка: *Нешта вам ніхто нічога ня вынес з гэтай хаты...*

Ганна Бурак: *Ня ведаю чаму. Няма нікога. Адзін толькі сабака гаўкае. Пайшлі да другой хаты!*

Шэрагамі пярэньні ідуць па вуліцы. Шэсьце ўзначальвае ўсё тая ж Ганна Бурак.

Васіль Ліцьвінка: *А чаму так мала людзей у Юр'і ўдзельнічае?*

Ганна Бурак: *У нас за гэты месяц столькі пахаваньняў было! Мы цяпер па вуліцы едзе, і амаль у кожнай хаце нехта памёр, і месяца яшчэ не прайшло. Таму яны ня ўдзельнічаюць, і мы да іх зайсьці ня можам. Мы яшчэ хатаў пяць пройдзем і толькі тады заспяваем.*

Васіль Ліцьвінка: *А іншым разам людзі ўдзельнічалі?*

Ганна Бурак: *Так. Яны далучаюцца да нашага калектыву і могуць хадзіць з намі да самага вечара.*

Васіль Ліцьвінка: *А вы ці доўга ходзіце?*

Ганна Бурак: *А мы стараемся абысьці ўсё сяло. Толькі б на гэта сілы хапіла.*

Васіль Ліцьвінка: *А яны за карагод вас мусяць нечым аддзячыць?*

Ганна Бурак: *Так. Нам у кошык кідаюць яйкі і цукеркі. Кошык з сабою ўзялі. Можам яго поўны і назьбіраць.*

Васіль Ліцьвінка: А чаму старшыня сельсавету да вас ня выйшаў і не павіншаваў? Ці далучаецца ён да святаў?

Ганна Бурак: У яго цяпер праблемаў хапае. Дзе ня сеецца, дзе тэхніка паламаецца. Ня можа ён адарвацца ад сельсавету. Ён мусіць увесь час сядзець ля тэлефона.

Васіль Ліцьвінка: А каб вы падышлі да сельсавету ды праспявалі... Што б яны вам вынеслі? Даведку якую ці яек?

Ганна Бурак: Яек бы яны нам дакладна ня вынеслі. У іх там кураў няма. Яны б нам кветкі падарылі. Вунь вішня ды сліва цвітуць. Пайшлі бы ды адламалі галінку... Мы разам зойдзем паспяваем у гэтую хату і ў вунь тую. Хата адамкнутая. Можна спяваць.

Васіль Ліцьвінка: Калі хата адкрытая, то і гаспадыня на месцы.

З хаты выбягае пенсіянерка Вольга Краснік. Двое малых дзетак падстаўляюць кошык. Старая сыпле гасцінцы.

Васіль Ліцьвінка: Што вы дзецям падарылі?.

Вольга Краснік: Яйкі і грошы, каб яны былі вясёлы і хорошы. Тады ўвесь год будзе ўсяго. Гэта каб прыбытак быў і ім, і нам, і ўсяму свету.

Спадарыня не ведае, чаму аддаць сваю ўвагу: ці то маім пытанням, ці то карагоднікам. Хоча паспець і там, і там.

Вольга Краснік: Дзякуй вам, што прыйшлі паспявалі. Каб здаровыя былі, і на наступны год завіталі!

Карагоднікі: І вам таксама.

Вольга Краснік: Ідзіце з Богам. Спасі вас, Госпадзі, храні і здароўя надзялі.

Карагод крочыць далей.

Васіль Ліцьвінка: А як жыццё ў Рычове?

Вольга Краснік: Жывем добра! Можна сказаць, што на высокім узроўні.

Васіль Ліцьвінка: А што значыць «на высокім узроўні»?

Вольга Краснік: Пенсію нам даюць – сто шэсцьдзесят тры тысячы. Не хапае, але на хлеб і на соль ёсць.

Васіль Ліцьвінка: *А як жа вам добра жыць, калі пенсіі не хапае?*

Вольга Краснік: *А вы хочаце, каб пенсіі хапала на гарэлку і на віно?!*

Васіль Ліцьвінка: *Яшчэ і на шампанскае!*

Вольга Краснік: *На шампанскае?! Трэба толькі на хлеб і на соль.
А ўсё астатняе Бог дасць.*

З хаты, ля якой мы прыпыніліся, выходзіць маладзіца. У кошык Людміла Таляніна кладзе падарункі.

Людміла Таляніна: *Добра, што яны ў такое свята ходзяць ды людзей не забываюць. Дзякуй ім вялікі за гэта!*

Васіль Ліцьвінка: *А што вы ім у кошык паклалі?*

Людміла Таляніна: *Тут пасха пасвяцоная, яечкі і дзеткам цукеркі.*

Васіль Ліцьвінка: *А вы чаму карагоды ня водзіце?*

Людміла Таляніна: *Я наагул ваджу, але цяпер у мяне бабка старэнькая вельмі хворанькая ляжыць. Таму сёння я да іх ня трапіла.*

Васіль Ліцьвінка: *Юр'ю нейкім чынам святкуеце?*

Людміла Таляніна: *Дома ранкам абавязкова сядзем з мужам і дзеткамі за стол. Мы святочную малітву прачытаем, усе разам паснедаем. Пасля па гароду паходзім. Вадой свяцонай яго пальем. Гэта каб ураджай у нас большы быў.*

Васіль Ліцьвінка: *А дзе вы працуеце?*

Людміла Таляніна: *Я цяпер з дзіцяткам сваім сяджу. А так я заатэхнікам у калгасе. А мужык мой трактарыстам.*

Васіль Ліцьвінка: *У наш час лёгка дзяцей гадаваць?*

Людміла Таляніна: *Як Бог дае. Калі ў мяне ёсць маці ды бацька, яны дапамагаюць. А ў каго няма – вельмі цяжка. А ў нас яшчэ парнік ёсць.*

Васіль Ліцьвінка: *І колькі на агурках можна зарабіць?*

Людміла Таляніна: *Можна і тысячу даляраў, можна і болей.*

Васіль Ліцьвінка: *Атрымліваецца, што мільянеры...*

Людміла Таляніна: Ха-ха-ха... Вельмі доўга распавядаць, як мы гэта ўсё робім. У адных толькі леках, чым мы агуркі паліваем, можна запутацца. Столькі працы вакол гэтых гуркоў! Уся сям'я там працуе.

Нямоглая баба Еўдакія ледзь ногі перастаўляе, але да карагоду ідзе. На вуснах усмешка, на вачах слёзы блішчаць.

Баба Еўдакія: Дзетка, я хворая, ні на што ня гожа.

Васіль Ліцьвінка: Можжа, Юр'я дапаможжа?

Баба Еўдакія: Ну, дай Божа! Хоць я і старая, але ўсё адно хочацца пажыць, каб пабачыць, што далей будзе. Можжа, яшчэ лепей жыць будзе.

Васіль Ліцьвінка: Канечне, будзе! А што вы не выходзіце ды не спяваеце?

Баба Еўдакія: Мне восемдзесят два гады, і голасу ўжо няма. Адна жыву. Сын хворы ў хаце ляжыць. Ніхто нічым не дапамагае. Вады пакуль сама выцягнуць магу. Дровы купіла, аддала дзвесце трыццаць тысяч. А пенсія ў мяне сто дваццаць.

Вось такім чынам трэба і жыць.

Васіль Ліцьвінка: А Юр'ю ў савецкі час святкавалі?

Баба Еўдакія: Патаемна. Каб вось так старыя хадзілі – такога не было. Камуністы не давалі. А як што ім скажаеш, то да вечара і след астыне. Часы тады былі, што ня дай Божа!

Карагод набірае хуткасць. Спяваюць і танчаць тут і там. З нейкага завулку наказваецца дзед Мікалай. Тупае маленькімі крокамі ды яшчэ на кіёк абаніраецца. Свята з такой хуткасцю яму не дагнаць. Я чарговы раз пакідаю вясёлую кампанію і падыходжу да дзеда.

Дзед Мікалай: Людзі пайшлі карагод вадзіць, а я ўжо нягодны. Нага моцна баліць. Медыцына працуе. Я туды толькі што заходзіў. У мяне там на пупе нешта рдзіцца такэе. Я вельмі баяўся, каб рак на мяне не напаў. А доктар мне сказала, што нічога страшнага няма. Трэба, кажэ, толькі памыцца.

У цэнтры вёскі – помнік загінуўшым у час Другой сусветнай вайны. З рыдлёўкамі і граблямі на прылеглым траўніку завіхаюцца настаўніцы. Кабеты здзіраюць леташні дзёран і на ягоным месцы садзяць кветкі.

Васіль Ліцьвінка: А чаму гэта вы ў свята працуеце?

Настаўніца: Трэба прыбраць. Мы тут на працы. Нас сюды прыслалі. Мы б таксама хацелі святкаваць.

Васіль Ліцьвінка: Кідайце рыдлёўкі! Хадзем песні спяваць.

Настаўніца: Нам прагул залічаць. Вось помнік. Яго нядаўна аднавілі. Але зрабілі гэта позна. І мы вымушаныя цяпер працаваць.

Васіль Ліцьвінка: А ў школе нейкім чынам Юр'ю адзначаюць?

Настаўніца: Не. Мы іншыя святы праводзім: да 9 траўня ў нас была літаратурная кампазіцыя, быў круглы стол з ветэранамі. А сёння ў нас запланаванае свята – дзень прыёму ў піянеры 4-га класа. Але я пакуль тут працую. Я прыму іх у піянеры пазней, але абавязкова сёння.

Карагоднікі крочаць далей па вёсцы. Настаўнікі з зайздрасцю паглядаюць услед ім».

<...> Найбольш плённай і мэтанакіраванай стала праца па зборы матэрыялаў і даследаванню фальклору і этнічна-традыцыйнай культуры Тураўшчыны з канца 50-х гадоў XX ст., калі пачалася сістэматычная збіральніцкая і даследчыцкая дзейнасць на Тураўшчыне фалькларыстаў Белдзяржуніверсітэта, на аснове якой у 1981 годзе была створана навукова-даследчыцкая лабараторыя беларускага фальклору. Галоўным вынікам яе 25-гадовай дзейнасці стала стварэнне рэгіянальнага, жанравага, аўдыя- і відэаархіваў фальклорна-этнаграфічных матэрыялаў, дзе шырока прадстаўлены своечасова зробленыя запісы з усіх абласцей і раёнаў Беларусі. Частка матэрыялаў з гэтых архіваў апублікавана ў наступных выданнях:

у серыі «Беларускі фальклор у сучасных запісах. Традыцыйныя жанры: Брэсцкая вобласць» (Мінск, 1973), «Беларускі фальклор у сучасных запісах. Традыцыйныя жанры: Гомельская вобласць» (Мінск, 1989), «Беларускі фальклор у сучасных запісах. Традыцыйныя жанры: Мінская вобласць» (Мінск, 1995), у манаграфіі В. Захаравай «Палескае вяселле» (Мінск, 1984), у «Палескім этналінгвістычным зборніку» (Масква, 1983);

у матэрыялах навуковых канферэнцый і зборніках навуковых артыкулаў «Жизнеутверждающая культура славянской цивилизации» (Мінск, 2002), «Праблемы ўсходнеславянскай этналінгвістыкі» (Мінск, 2003), «Комплекснае даследаванне фальклору і этнакультуры Палесся. 3 нагоды 220-годдзя З. Даленгі-Хадакоўскага» (Мінск, 2005);

у манаграфіях Васіля Ліцьвінкі «Спевы пра даўніх ліцьвінаў да 1434 года» Яна Чачота 1842 – 1844 гадоў – гістарычны эпас беларусаў» (Мінск, 2004), «Фальклор і этнакультура Чарнобыля. Да 20-годдзя сусветнай катастрофы» (Мінск, 2006).

Большасць з’яў фальклору і этнакультуры Тураўшчыны прадстаўлена ў 46-томным зводзе «Беларуская народная творчасць» (БНТ) Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі (Мінск, 1970 – 2003), у зборніках «Песні ўсходнеславянскай агульнасці» В. Ялатава (Мінск, 1977), «Песні беларускага Палесся» З. Мажэйка (Мінск, 1983; Мінск, выданне другое, 1984), «Гомельшчына ў легендах і паданнях» (2001). Значная ўвага надаецца фальклору і этнічнай культуры Тураўшчыны ў «Зборы помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Гомельская вобласць» (1985), «Тураўскім слоўніку» (т. 1 – 5, 1982 – 1987), зборніках «Палессе. Матэрыяльная культура» (1988), «Палессе. Лінгвістыка. Археалогія. Тапаніміка» (1968), «Беларускае народнае адзенне» (1981), энцыклапедыі «Этнаграфія Беларусі» (1989) і даведніку па ўсходнеславянскай міфалогіі «Народныя ўяўленні, павер’і і прыкметы» У. Коваля (1995), а асабліва ў двухтомнай энцыклапедыі «Беларускі фальклор» (2005 – 2006) і зборніках Гомельскага ўніверсітэта «Духоўная і культурная спадчына Беларускага Палесся» (Гомель, 1998), «Вяселле на Гомельшчыне» (Мінск, 2002), «Народная міфалогія Гомельшчыны» (Гомель, 2003).

Багатая духоўна-мастацкая спадчына Тураўшчыны з’яўляецца ў наш час інтэнсіўнай урбанізацыі і камп’ютарызацыі грамадства той крыніцай, якая здольная напаіць прагных да гісторыі і культуры свайго народа людзей ведамі пра сапраўдныя каштоўнасці, далучыць да вытокаў, дапамагчы адчуць сябе часткай вялікага этнасу, духоўна і душэўна багатага.

ЗАЎВАГІ

*1. Дадзены артыкул з’яўляецца часткай кнігі «Крыніца народнай мудрасці. 3 літаратурнай спадчыны» (Мінск, 2012), якую пасля смерці Васіля Дзмітрыевіча падрыхтавала да выдання яго жонка, Наталля Міхайлаўна Ліцьвінка, выступіўшы ў якасці ўкладальніка. Друкуецца са згоды Наталлі Міхайлаўны ў скарачэнні.

*2. Дакладны год святкавання Юр’я ў Рачове ўказаць немагчыма, паколькі ў кнізе «Крыніца народнай мудрасці. 3 літаратурнай спадчыны» (Мінск, 2012) змешчаны прыжыццёвыя неапублікаваныя працы Васіля Ліцьвінкі розных гадоў.